

Анатоль Бутэвіч

**Як акіян з
кропелькай
барукаўся**

КАЗКІ

Мінск

Мастацкая літаратура
2003

МАЛАДЗІЛЬНЫ КЛЁН

У адным знаёмым царстве, у вялікім гаспадарстве жыў сабе на ўзлеску магутны клён. Кучаравай чупрынай за воблакі чапляўся, дужымі каранямі моцна за зямлю трымаўся.

Незвычайны гэта быў клён. Гаючую сілу меў. Бо маці-зямля паіла яго жывой вадой. З глыбокай глыбіні ваду брала. Настоеную на крэмени. Сагрэту гарачым вулканым сэрцам. Хто чароўнага соку-вадзіцы хоць краплю глыне, становіцца маладзейшым, дужэйшым – як каваль-варнідуб з вядомай беларускай казкі. Таму і назвалі салодкі кляновы сок маладзільным. А каб абы хто без дай прычыны не піў той жывой вадзіцы, лясныя жыхары стоража прызначылі. З моцнай дзюбай дзягтла паставілі незвычайнім клёнам апекавацца.

З ранку да вечара сядзіць дзяцел на дрэве. Нікуды адлучыцца не мае права. Маладзільны клён пільнуе. Калі ж некаму лякарства чароўнае спатрэбіцца, дзяцел да лісіцы накіроўвае. Яна ў лясным шпіталі доктарам працуе. А там дзіўны аппарат ёсць. Камп'ютарам завецца. Зірне ў яго лісіца, сюды-туды мышку пакруціць і ўсе хваробы бачыць, ведае, колкі каму жывой вады патрэбна.

Гучная слава пра маладзільны клён разлящалася па ўсіх далёкіх і блізкіх барах ды пушчах. Ішлі да яго негаропкія вожыкі і хутканогія алені, сляпія краты і востравокія вавёркі, стрыножаныя зайцы і магутныя мядзведі. Ляцелі стогадовыя вораны і маладыя жаўрукі, лупатыя совы і маленкія салаўі. Кожнаму хочацца маладым стаць, даўжэй пажыць на гэтым свеце, добрых спраў болей здзейсніць.

Бедная лісіца ледзь паспывае прымашь усіх у сваім лясным шпіталі. Сама ад стомы парыжэла.

Камп'ютар парай дыхае, мышка круціца стамілася, экран ажно пачарнеў.

А дзецељ нічога сабе – дзюбае ды дзюбае па клёне. Кожнаму адкрывае акенца з маладзільным сокам. Адно сочыць, каб ніхто шкоды клёну не чыніў, каб каштоўную вадзіцу дарэмна не расплюхваў.

Даведаліся пра чароўны клён жучкі-караеды. Захацелася ім маладзільнага соку пакаштаваць. Каб жыццё сваё шкадлівае прадоўжыць, каб бедаў як мага больш натварыць. З'явіліся яны ў лясны шпіタル. А лісіцын камп'ютар ніякай хваробы ў іх не знаходзіць. Не раіць прымата чароўнае лякарства. Бо тады жучкі неўміручымі стануть, усе лясы, бары ды пушчы папсуюць-панішчаць.

Пачалі караеды зацягнуту спрэчку з лісіцай. Так захацелася ім маладзільнага соку, што на ўсё гатовы. Пагражаютъ у непаслухмяны камп'ютар пражорлівых вірусаў напусціць, каб усе праграмы папсавалі. Спалохалася лісіца, дазволіла ім лячэнага кляновіку напіцца.

Чорнай хмарай наваліліся жучкі-караеды на маладзільны клён. Кожны сваю адтуліну свідруе, смачны напой без меры смокча. Абяссілеў клён ад такой прагавітасці. Пачаў губляць лячэнную здольнасць. А маладзільны сок з тых адтулін ажно пырскае, навокал разліваецца. Дзе кропля ўпадзе, там маладзенъкі клёнік з зямлі праастае.

Неўзабаве бацька-клён і зусім зачах. Адно ў караедавых дзірках вецер свішча. Кара ад дрэва адваліваецца пачала.

Ад гэткай бяды ў вартаўніка-дзятла аж галава пачырванела. Сорамна яму, што не збярог дзівоснае дрэва. Крыўдна, што пазбавіў лясных жыхароў чароўнага лякарства. Кінуўся дзецељ караедаў лавіць. А яны па ўсім лесе разбегліся, пад кару пахаваліся.

Так да гэтага часу дзяцел выцягвае іх з кожнага хворага дрэва. А сваім гучным стукам іншых шкоднікаў папярэджвае, каб на чужы лес не квапіліся, маладзенъкіх дрэўцаў не псавалі.

ДУБ-ЗАСТУПНИК

Вогненыя стрэлы маланак злосна жыгалі па небе, нібы хацелі раскалоць яго. Навальніца разышлася не на жарт. Вада бруістымі ручаямі струменіла па шурпагай кары старой ліпы.

Буйныя кроплі гулка барабанілі па даху шпакоўні. Шпачаняткі Жаўтароцік і Чарнушка сцішана сядзелі ў сваім доміку адны. Мама з татам паляцелі па смачны пачастунак і не паспелі вярнуцца. Жаўтароцік і Чарнушка баяліся, што вечер сарве домік, і ён папльве ў каламутным вадзяным ручаем.

-- Вось каб дзядзька дуб абраңіў нас,-- дрыготкім голасам прамовіў Жаўтароцік.

-- Ён жа так блізка! -- згадзілася Чарнушка.
-- I такі магутны...

Нібы пачуўшы праз шум дажджу і грукат грому галасы шпачанят, дуб лагодна зашамацеў сваім густым узорыстым лісцем. Пасля ён нахіліўся да старой ліпы, на якой вісеў шпачыны домік. Дуб так стараўся прыкрыць сабой безабаронных шпачанят, што магутнае голле яго аж трашчала.

У гэты момант яркі бляск маланкі асляпіў птушанят. Вострага вогненая страла, здалося, трапіла ў шпакоўню. Страшэнны грукат грому, трэск дрэва абрынуліся на Жаўтароціка і Чарнушку. Шпачаняткі аж знямелі ад страху. Яны забіліся ў куток, заплюшчылі вочы і дрыжалі да таго часу, пакуль не сціхла навальніца.

Неўзабаве яркае сонца вясёлкава заіскрылася ў дажджавых кропельках. З асцярогаю выглянулі Жаўтароцік і Чарнушка з доміка. Яны не пазналі свайго суседа – магутнага дзядзьку дуба. Неверагодная сіла распалаўніла яго, абсмаліла шмат галін, нібы нажом распарола моцную кару. Да самай зямлі цягнуўся па ствале белы след...

Яшчэ больш захваляваліся Жаўтароцік і Чарнушка. А калі б маланка ўдарыла ў іхні домік?

Радаваліся шпачаняты – засталіся жывыя!

І самотна было – шкада дуба-заступніка, па кары якога пякучымі слязамі сплывалі дажджавыя кропелькі.

-- Не бядуй, дзядзька дуб, -- супакойваў суседа Жаўтароцік. – Як вырасцем, мы загоім твае раны.

-- Ага, -- падтакнула Чарнушка. – І рассеем па лесе твае жалуды. Каб болей вырасла ў бары спагадлівых дубкоў.

ЗЮЗЕВЫ СЛУЖКІ

Сабраў аднойчы Бог холаду Зюзя сваіх верных служак на самай высокай нябеснай вышыні і пытаецца ў іх:

-- А скажыще, сябры мае дарагія, як да блізкай зімы падрыхтаваліся? Ці шмат снегу назапасілі? Ці набраўся моцы Мароз-чырвоны нос? А сівернаму ветру хапае духу? А Кудаса з Мяцеліцай навучыліся віхуры круціць?

Кожны расказаў, чым цэлы год займаўся, як да зімы халоднай рыхтаваўся.

Мароз чмыхнуў чырвоным носам, падкруціў свае доўгія белыя вусы і кажа:

-- Я ўсе рэкі і азёры вывучыў. Іхня глыбіні, віры і затокі ведаю, як свае трынаццаць пальцаў.

Замарожу так, што да самага лета вада знерухомее, люстранным лёдам пакрыецца.

-- А я вусы сівыя адпусціў, -- падсвіствае Вецер. - Пушыстая барада яшчэ большай і даўжэйшай стала. Добра будзе зямлю лашчыць. Крылы мае за лета падужэлі - ніхто не дагоніць.

Сваімі набыткамі пахваліся і Кудаса з Завірухай:

-- У школе мудрага Зімавея багата вопыту набраліся, на ўсю зіму хопіць. Такіх гурбаў на зямлі панамятаем, што ні дарогі не будзе, ні следу.

Слухаюць іх маленькія Сняжынкі і ўсміхаюцца самі сабе: "Хваліцеся, хваліцеся, але што вы без нас рабіць будзеце? Паасобку ніхто з вас сапраўднай зімы не створыць. Ні Мароз, ні Вецер, ні Кудаса з Завірухай..."

Выслухаў усіх мудры і не старэючы Зюзя. Паправіў свой доўгі белы кажух. Падкруціў востры вус ды як стукне па небе празрыстым ледзяным посахам. Ажно хмары марознай дрыготкай зайшліся.

-- Калі вы ўсё так добра засвоілі ў школе мудрага Зімавея, тады за справу бярыцесь, -- усміхнуўся ў пышныя вусы. - Зямля чакае вас.

Падахвочаныя гэткімі словамі, Зюзевы слугі навыперадкі ў шлях-дарогу пусціліся. Адно аднаго абагнаць стараюцца, штурхаюцца, папіхаюцца, мітусяцца, справе замінаюць.

Усіх абхітрыў Вецер. Першы дапяў ён да зямлі, з подсвістам у скокі пусціўся. Шугануў угару апалае лісце, наламаў сукоў на ліпах і асінах, нават некалькі соснаў з каранямі вывернуў. Пасля стомлена прылёг у баравым гушчары і моцна заснуй.

Даляцелі да зямлі Кудаса з Завірухай. Апантана на палі і лясы накінуліся, на рэкі і дарогі. Давай круціць ды віхурыць. Але без ветру сілы ніякай не маюць. А без Сняжынкак ніхто іх за Кудасу з Завірухай не лічыць. Толькі гразі лішній нарабілі.

Дарогі расквасілі. Палеткі халоднай вадой пазалівалі.
Рэкі зрудзелым лісцем пазасыпалі.

Спыніліся яны, агледзеліся і роспачна
пайшлі Вецер шукаць. Каб паяднацца з ім і сілу сваю
падмащацаць.

Ледзь знайшлі яго пад кашлатымі елкамі.
Угаварылі на прастор выбрацца. А тут акурат і Мароз
паспеў. Усё тое, што натварылі Кудаса з Завірухай,
замарозіў. Груды цвёрдышы на дарозе валяюцца, ветру
замінаюць. На рэках шапаткія льдзінкі трущы-
мітусяцца. Злуецца Вецер, зледзяньелымі галінкамі на
дрэвах грýміць, замарожаны чарот на балотах
ломіць-згінае.

А зімы сапраўднай як не было, так і няма.

Зразумелі Вецер з Марозам ды Кудаса з
Завірухай, што самі яны не справяцца. Сабраліся з
просьбай да Зюзі лящець. Аж тут бялюткія Сняжынкі
на зямлю бязважка пасыпаліся.

Падхапіў іх усцешаны Вецер і ў вясёльям
карагодзе закружыў. У зваблівы танец ахвотна
ўступілі Кудаса з Завірухай. А пасля і Мароз
падскочыў. Усю ноч гулялі, весялліся, забавы ладзілі.
Гэткую зімовую казку стварылі, што ні словам
передаць, ні пяром апісаць. У такія карункавыя
ўборы апранулі дрэвы і кусты, платы і тэлефонныя
правады, вокны і стрэхі дамоў, што аж зайдрасць
бярэ. Атуленая белым покрывам, сцішылася зямля,
супакоілася да вясны пад цёплай снежнай коўдрай.

А Зюзевы слугі, нагаміўшыся за ноч,
заснулі такім моцным сном, што і з гарматы не
разбудзіш.

Прачнуўся ранкам Сяргейка, зірнуў ў акно і
вачам сваім не паверыў. Яркае сонца задаволена
купaeцца ў бялюткай белі. Кожная Сняжынка зыркім
бліскам ірдзеецца. Апрануў ён цёплае паліто, мяккія
рукавічкі на рукі нацягнуў і на сонечны двор

выйшаў. А там ужо сябры з санкамі і лыжамі чакаюць, першаму снегу і сапраўднай зіме радуюцца.

НАДЗЕЙКА І МАЛАДЗІЧОК

Мама пажадала Надзейцы добраі ночы, і дачушка хуценька залезла пад коўдру. Прывеснасць і цепельня агарнулі яе. Бо за акном вунь які мароз трашчыць. Нават бярвенне ў сценах страліе. Мама казала, гэта мароз злуецца, што яго ў хату не пускаюць.

Надзейка павярнулася тварам да акна і ўбачыла: проста на яе пазірае маладзічок. А вакол яго многа-многа зорачак. І ўсе яны зіхаццяць-дрыжачць у высокім начным небе. Відаць, мароз і да іх дабраўся. А мо гэта яны Надзейцы падміргваюць, жадаюць добраі ночы?

Надзейка выцягнула з-пад коўдры руку і памахала маладзічку і зоркам: “Добраі вам ночы!..”

Маладзічок усміхнуўся Надзейцы сваім шчарбатым ротам і схаваўся за хмарку. Дзяўчынка павярнулася на другі бачок, паправіла коўдру, падклала ручку пад шчаку і сцішылася. Неўзабаве яе адолеў сон.

Усю ноч маладзічок і зоркі заглядвалі то ў адно акно, то ў другое: яны аберагалі Надзейчын сон.

На досвітку Надзейка прачнулася ад нечаканага стуку. Спачатку здалося, што гэта мама на кухні гатуе сняданак. Але расплюшчыла вочки і зразумела, што гэта не мама. На аконнай ліштве сядзела сінічка і трывожна стукала дзюбкай у шкло. Быццам будзіла яе, Надзейку.

Надзейка ўсміхнулася сінічцы, ссунулася з ложка і падышла да акна.

– І чаго табе, турботніца, не спіцца ў такую рань? Сёння ж выхадны, мне не трэба ў садзік ісці.

Сінічка спрабавала нешта адказаць, але Надзейка нічога не разабрала. Тады птушка ўзмахнула крыламі і зноў стукнула дзюбкай у шкло. Толькі цяпер Надзейка заўважыла, што маладзічку на небе пагражае небяспека. На яго драпежнай птушкай насоўваецца чорная хмара.

“Пэўна, хоча ў палон узяць, -- падумала Надзейка. -- Вунь і зорачак ужо не відаць. Усіх захінула сваім чарнільна-чорным крылом хмара”.

Дык вось чаму стукае ў акно сінічка. Яна шукае дапамогі. Але як паспрыяць месячыку і зоркам? Што прыдумаць? Як выбавіць маладзічок з бяды? Бо калі хмара палоніць яго, асірацеюць зоркі на небе. Без яго і Надзейка засумуе. Хто будзе заглядваць у акно, берагчы яе сон?

А хмара ўжо зусім блізка ад маладзічка. Ён уцякае з апошніх сіл. Так шпарка бяжыць, што аж пара з рота ідзе.

-- Уцякай, хутчай уцякай, маладзічок! -- просіць Надзейка. -- Зорачкі, пасвяціце яму на дарожку!

Плыве, насоўваецца хмара. Вось ужо закрыла адзін ражок маладзічка. Здаецца, зараз праглыне яго...

Хвалюеца Надзейка. Слёзы ледзь не сыплюцца з вачэй.

Але тут з-за лесу выплыў краёчак ярка-ружовага дыска. Успыхнула неба, зачырванелася. З кожнай хвілінай полымя шугала ўсё вышэй і вышэй. Нават чорны хвост хмары загарэўся.

-- Так табе і трэба! -- шэпча Надзейка. -- Будзеш ведаць, як маладзічок паланіць!

А сонечнае полымя ахапіла ўжо ледзь не ўсю хмару. Кінулася яна наўцёкі. Відаць, добра прыпякло.

Вызваліў маладзічок маленькія рожкі і ўсміхнуўся Надзейцы на ўвесь свой шкарбаты рот. А

зорачка, што свяцілася побач з ім, падміргнула дзяўчынцы.

Шчаслівая Надзейка ўсміхнулася ў адказ, змахнула са шчакі слязінку і пабегла на кухню – расказаць маме пра незвычайную прыгоду.

НОЧ ПАДАРУНКАЎ

Дзе і калі гэта было, невядома. А быць магло ў любой вёсцы, у пушчы альбо дуброве.

Бабуля зайчыха Прывабіч выйшла досвіткавым ранкам на маркоўны ганак сваёй хаты, накрытай капусным лістом. Соладка пазяхнула, атрасаючы рэшткі сну, і ажно рукамі пляснула ад здзіўлення:

-- А Божачкі, хто ж гэта паставіў тут кошык спелых ягад? Мо чары якія?

Паазіралася яна, паазіралася, але нікога не ўбачыла. Вырашыла спытацца ў суседкі -- вавёркі Увішнай. А тая ўжо і сама насустреч спяшаецца:

-- Паслухай, суседачка, ці ведаеш ты пра такое дзіва? Нехта прынёс мне на ганак цэлае вядзерца крамянных грыбоў-праўдзівікаў.

-- Во-во, мне таксама карцела ў цябе спытацца, што гэта ноччу адбылося? Мо Баба-Яга начаравала? Пайшлі да барсука Цікаўнага, ён усё ведае.

Па дарозе ім сустрэлася зайчанятка Пstryкунок. Занятыя сваім клопатам, яны і не зауважылі, як хітра ўсміхнуўся Пstryкунок, пазіраючы на ўсхваляваных суседзяў.

Але і барсук нічога не мог растлумачыць. Аказалася, у многіх таксама ноччу з'явіліся нечаканыя падарункі.

А ноч гэтая была сапраўды дзіўная і незвычайная.

Бо ў лясным царстве існавала даўняя традыція -- у першы дзень восені тут спраўлялі свята дзяцей. Што не дазвалялася дарослым, тое дараўвалася дзесям. Днём былі карагоды, забавы, смачныя пачастункі, песні, спаборніцтвы ў сіле і спрыгнасці.

А пасля наступала ноч неспадзянак. Па даўняй завядзёнцы дзеци і падлеткі вытваралі розныя штукарствы, рабілі ўсё, што хацелі. То весніцы з чужога плоту зацягнуць на дуб, то пазаносяць іх розным суседзям. То шклом накрываюць комін, а раніцай бедная гаспадыня з ног саб'ецца, не ведаючы, чаму дым на хату валіць. А то дрогам завяжуць дзвёры, і гаспадар мусіць вылазіць на двор цераз акно...

Чаго толькі не выдумляла дзетвара, як толькі не трэніравала свой разум, каб больш дасціпна пасмияцца з суседзяй. Аднак гэткія штукаўанні моцна дакучалі старым і нямоглым. Ды скардзіцца не было каму: усё спісвалася на дзіцячае свята -- маўляў, і самі былі такія...

І вось аднойчы...

Адзінокае зайчанятка Пstryкунок, бацькі якога загінулі падчас палявання, падгаварыла сяброў перайначыць ноч неспадзянак. Яны ўпотайкі ад дарослых нешта мудрагелі, шчыравалі, насіліся то па лесе, то па надворках.

Якое ж было здзіўленне, калі раніцай замест завязаных весніц, паваленых калёс, перакуленых бочак лясныя жыхары знайшлі на сваіх надворках прыемныя сюрпризы-падарункі.

Толькі Пstryкункова бабуля прызналася суседзям:

-- Я даўно казала, што трэба адносіцца да іншых так, як ты хочаш, каб адносіліся да цябе. Добра рабі ты, добра і табе будзе...

ЯК АКІЯН З КРОПЕЛЬКАЙ БАРУКАЎСЯ

Заспрачаўся аднойчы акіян з маленъкай лугавой кропелькай, хто з іх важнейшы, дужэйшы і больш патрэбны людзям.

-- Я самы магутны. Я магу насіць на сваёй спіне тысячатонныя караблі, а магу ўтапіць іх. Я частую людзей рыбай, а магу схаваць яе ў падводных лёхах. Я самы лагодны і пяшчотны. Я... я...

Доўга яшчэ выхваляўся акіян. А бедная кропелька тужліва маўчала. Хіба магла яна, гэткая малюпасенечкая, спрачацца з волатам?

-- А давай турнір наладзім, -- з шаплявым плюханнем прапанаваў акіян. -- Паспрачаемся ў сіле і кемлівасці...

-- Давай, -- пакорліва згадзілася кропелька.

-- Давай зробім што-небудзь карыснае для чалавека. Каго ён пахвіць, той і пераможа. Згодна?

-- Згода, -- прамовіла кропелька. Ад хвалявання ажно пасмачка белай пары паднялася над ёй.

Акурат у гэты час на беразе акіяна з'явіўся на стомленым кані вандроўнік. Прагна дапалі яны да жаданай вады. Але не паспей чалавек і трох глыткоў зрабіць, як адхіснуўся ад акіяна. Ён няўцымна выплюнуў салённую ваду і сасмяглымі губамі прашаптаў:

-- Першы раз бачу, каб вада не нагаляла смагу, а яшчэ больш наганяла яе... Вялізны гэты акіян, а такі бескарысны...

I тут чалавек убачыў зялёны луг. Кожная травінка звабліва пабліскала буйнай расой. Чалавек укленчыў і пачаў прагна злізаць празрыстыя ратавальныя кропелькі. А конь напоўніцу скуб сакавіты мурог. Чалавек наталіў смагу і ціха выдыхнуў:

-- Дзякую табе, кропелька, за жывую ваду...

Злосным каменным скрыгатаннем азваўся на гэта акіян. Аднак здавацца не хацеў.

-- А давай, -- прыжмурыў ён лупаватыя вочы, -- пазмагаемся, хто больш сонца прывабіць да сябе.

І адразу ж уся паверхня акіяна закарабацілася буйнымі і дробнымі хвалімі. Кожная з іх ярка іскрылася. Здавалася, бясконцы сонечны шлях дабег па спіне акіяна аж да самага неба. У прадчуванні перамогі акіян голасна зарагатаў.

Кропелька ж у роспачы ўпала на зямлю і... рассыпалася дробненькімі шарыкамі. У кожным з іх запаліця вясёлыя іскрынкі. Здавалася, тысячи маленъкіх сонейкаў успыхнулі на зялёным лузе.

Ранішні гарэза-ветрык выпырнуў з-за гарызонта і паволі паляцеў над бліскучай акіянскай дарожкай.

-- Відаць, акіян вялікі майстар, калі выштукуваў гэткі шлях, -- шалясцеў ветрык, летучы да берага. -- А гэта што за цуд? -- ён ажно завіхурыўся на месцы, калі ўбачыў на ўтравелым поплаве тысячи сонейкаў. -- Шмат дзе бываў я за морамі-акіянамі, а ні разу не бачыў такіх дзівосаў.

Хоцькі-няхоцькі, а давялося акіяну згадзіцца на нічью.

-- Тады давай высветлім, хто з нас дужэйшы, -- не адступаўся ён.

Акіян пачаў круціць донную воду і шпурляць як на паверхню. Ён так надзімаў шчокі, што ажно выходзіў з берагоў. Салёныя пырскі прагавітай беллю асядалі на воках. Вялізныя хвалі з грукатам разбіваліся аб бераг. Акіян лёгка варочаў шматтонныя камяні, змываў у бездань надбярэжныя скалы. Некалькі векавечных дрэў абрыйнулася ў шалённую воду. З апраметных глыбіняў на бераг выплюхваліся прасмоленыя мачты, магутныя якары, карабельныя ланцугі.

-- Хіба ж гэта сіла? – запратэставала кропелька.
– Гэта сапраўдны разбой...

Акіян толькі насмешліва пацвельваўся:

-- Ты не бачыла гэткай сілы? Га-га-га! Гэта акіянская сіла! Го-го-го! Ну, давай, кропелька, дужайся з сусветным р-р-р-разбо-ойніка-ам...

Бедная кропелька ажно з твару сышла. Яна не ведала, што рабіць. Рагтам на памяць ёй прыйшло бабуліна выслоўе: “Не сілай, а разумам”.

Кропелька зноў упала на зямлю і, беручы ў яе сілы, рассыпалася драбнюткімі расінкамі. Яны змылі салёныя пырскі з травінак, кветак, дрэў, напаілі жывой вадой іхнія карэнчыкі. Дужасцю, прыгажосцю і ласкавасцю засвяцілася зямля.

-- Дзякую табе, кропелька, -- шаптала кожная падужэлая раслінка. – Ты ўратавала тое, што хацела знішчыць неразумная сіла.

Злосна заскрыгатаў каменнымі зубамі акіян:

-- Пр-рабачце, не зр-р-разумеў. Гэтак і я магу...
-- Ён набраў поўны рот вады і тысячамі пырскаў абсыпаў зялёны луг.

Пажаўцелі травінкі, пачарнелі лісцікі на дрэвах, пасыпаліся на дол пялёсткі красак. Цяжкі ўздых вырваўся з грудзей зямлі:

-- Што гэта за крывасмок напаіў усё жывое мёртвай вадой?

Пакрыўдзіўся акіян: “Не зразумееш гэтых зялёных стварэнняў. Кропельку хваляць, а мяне ганяць...”

-- Трэба жыць не сілай, а разумам, не хітрасцю, а дабрыней, -- прашамацеў лагодны ветрык з недалёкай дубровы.

З того часу і вучыцца акіян быць добрым і ласкавым. Часам угамоніцца, пяшчотна лашчыць бераг, ціха гайдзе на спіне караблі. Аднак цяжка даецца навука. Рагтам заславоліць і пакажа круги нораў. Тады грозным штурмам наступацца бровы,

магутным тайфунам уздыхнуць грудзі, злоснымі маланкамі бліскаюць вочы.

Кропелька ж па-ранейшаму цешыць вока зіхоткай крышталёвай празрыстасцю, дорышъ зялёнаму лугу сваю ласку і прыязнасць, а зялёныя травіцы і краскам доўгае жыщцё.

ЗАЙЧЫК-ПАГУЛЯЙЧЫК

У адным маркоўным царстве, у капусным гаспадарстве жылі дзве сястрычкі – Моркаўка і Капустачка. Быў у іх меншы брат – Пакаці-Гарошак. Сястрычкі гаспадаркай займаюцца, у клопатах дзень за днём праводзілі. А Пакаці-Гарошак з ранку да вечара па сцежках-дарожках на самакаце катаўся.

Сястрычкі са свае працавітасці добры плён мелі. Хатка ў іх дагледжаная. У агародчыку кветкі цвітуць. У садзе яблыкі з грушамі сокам наліваюцца. На градках морква з капустай зелянеюць, боб з фасоляй струкамі звіняць.

А ў лясным царстве, у яловым гаспадарстве жыў-быў Зайчык-Пагулляйчык. Ніякай гаспадаркі не меў, хатнімі справамі не займаўся. Пад кустамі начаваў, днём вясёлыя песні спяваў.

Панадзіўся ён у маркоўнае царства, у капуснае гаспадарства. Кожнай ноччу ў агарод лазіць – проста спасу няма. Не паспееюць морквы з капустай сілы набрацца, як няпрошаны госьць усе градкі папсуе.

Бядуюць сястрычкі, не могуць высачыць невядомага злодзея. Ды тут брацік іхні, Пакаці-Гарошак, азваўся:

-- Не гаруйце, я вам памагу. Пайду ноччу ў агарод, злаўлю шкодніка.

Схаваўся Пакаці-Гарошак пад капусным лістом і вакол пазірае. Ціхі ветрык карункавыя

лісточкі морквы гайдае. Востры серпік месяца з неба серабрыстае свягло пасылае. Змарыў Пакаці-Гарошка сон. Прахапіўся ён раненька, а злодзея і след прастыў.

Наступнай ноччу пайшлі на агарод Моркаўка з Капустачкай. Паміж градак нястомна ходзяць. Адна адной казкі рассказываюць, каб не заснуць.

І раптам бачаць: вушасты заяц на капуснай градцы з'явіўся. Пасля на маркоўную пераскочыў.

Злаўчыліся сястрычкі і злавілі нахабніка. Спалохаўся небарака, ажно вочы ў розныя бакі пазіраць сталі. Доўгія вуши і куртагы хвосцік асінавымі лісточкамі закалаціся.

Сястрычкі ж і не збраліся забіваць касавокага. Спачатку паўшчувалі яго, а пасля пачалі ўгаворваць:

-- Давай, сусед, у згодзе жыць. Ты не будзеш нахабнічаць, нашыя градкі псаваць, а мы табе за гэта камп'ютэр дадзім.

-- А што я з ім рабіць буду? -- упарціца Зайчык-Пагуляйык.

-- У гульні розныя гуляць будзеш. Ты ж любіш вясёлыя забаўкі?

-- Любіць то люблю, -- адказвае Зайчык-Пагуляйчык. -- Але мне сядзець каля яго няма часу. Я бегаць прывык.

-- Паставіш камп'ютэр у хатцы, -- раяць яму сястрычкі. -- А як набегаешся, уключыш Інтэрнэт. Там шмат цікавага, не адараўца.

-- Не хачу, -- пачаў злавацца Зайчык-Пагуляйчык. -- Не люблю я Інтэрнэт. Мне ў лесе цікавей. Ды і электрычнасці ў нас няма. А хатка мая не замыкаецца. Воўк украдзе камп'ютэр.

Разгубіліся сястрычкі. Не ведаюць, што рабіць з незгаворлівым суседам.

-- Тады мы табе насення морквы і капусты дадзім, -- прапанавала Моркаўка.

-- Ага, -- падтрымала Капустачка. – Пасееш на лясной палянцы, на ўсю зіму корму хопіць.

Падумаў Зайчык-Пагуляйчык, паварушыў доўгімі вушамі і згадзіўся.

Пакаці-Гарошак пачаставаў яго смачным півам, і павесялелы заяц у сваё лясное царства выправіўся.

Ды акасеў ён ад хмельнага пітва. Усё насенне па дарозе парассыпаў. Толькі шчопці і данёс да палянкі. Пасяяў там і папрасіў Саву, каб пільнавала.

А ў Савы хоць і вялікія вочы, ды днём яна нічога не бачыць, спіць у густых ялінах. Маркоўнае насенне ледзь не ўсё сарокі пазбіralі. А на капусту шмат лясных жыхароў квапілася. Ведама, каля дарогі расла: хто ні едзе, хто ні ідзе, кожны лісцік адшчыкне. Ганялася-ганялася Сава за ахвотнікамі дармовых ласункаў, і годзе сказала.

Так і не ўрадзілі ў лясным царстве, у яловым гаспадарстве дарункі працавітых сястрычак. Замест салодкай морквы ўзбоч лясных дарог высокія зараснікі маркоўніку кучараўцца.

На капусце ж і дагэтуль не тутія качаны, а толькі лісцікі вырастаюць. Затое назвалі яе зайцевай. Но Зайчык-Пагуляйчык прынёс у лес капуснае насенне.

Зайцы ж да гэтай пары ў маркоўнае царства, у капуснае гаспадарства наведваюцца. Любяць ласавацца сапраўднай салодкай морквой і галавастай капустай.

ЧАРОЎНЫЯ ФЕІ

Сабраліся аднойчы пад блакітным небам Вясна, Лета, Восень і Зіма. Заспрачаліся чароўныя феі, хто з іх прыгажэйшы, дужэйшы і больш працавіты. Кожная сама сябе хваліць, уласныя перавагі выстаўляе. Ад той гаманы такі шум узнёўся, што нічога зразумець нельга. Нават надвор'е пераблыталася: не разобраць, якая пара на дварэ.

Пralятаў міма вецер, пачуў ён зацягую спрэчку і кажа:

-- Чым марнаваць час на пустое, лепш справай дакажыце свае перавагі. Вунь, бачыще, бор векавы і поле шырокое? Там талентамі сваімі і пахвалицеся.

Першай распачала Вясна. Распушыла яна зялёныя косы, расчасала іх і на поле ступіла. Тупнула ножкамі – і адтала зямля ад марозу лютага. Завіраваў у дрэвах жыццятворны сок. Аchnулася ад зімовай знерухомеласці прырода.

Дэзмухнула Вясна на дрэвы – і цёплымі коцікамі атулілася вярба, трапяткімі завушицамі ўпрыгожыліся бярозы і арэшнік. У карункавыя лісцікі ўбраўся клёны, асіны, дубы.

Махнула яна левай рукой – зазелянелі муравой сунічныя палянкі ў лесе, зазвінелі белымі званочкамі ландышы. Яркім аксамітам зарунелі засяянія збожжам палеткі. Махнула правай рукой – звонкім салаўіным пошчакам узарвалася баравая цішыня, агучылася прагнымі галасамі птушанятак у гнёздах, нясмелым шлэпаннем лісянятак, зайчанятак і іншых звярыных дзетак.

Рознагалосы птушыны хваласпей у гонар мудрай чарабуніцы Вясны, здалося, даляцеў да самага неба.

Але дзе гэта вы бачылі, каб супернікі між сабой у згодзе жылі? Састарэлая і знямоглая Зіма

агрызнулася на гаспадыню прыроды Вясну майскім замарозкамі.

Ды Вясна страсянула сваёй зялёной наміткай і выправадзіла ваяўнічых служак Зімы. Усцешыліся людзі, Сёмуху адсвяткавалі. Як спачын ад клопатных палявых работ, як развітанне з руплівіцай Вясною.

А тут на змену і Лета на грымотнай перуновай калясніцы прыкаціла. А сляпляльным маланкавым бляскам абвясціла яно аб сваім панаванні. Як магло, спрыяла росту дрэў і кустоў, травы і збажыны. Таўсцелі, мажнелі і сакаўным водарам наліваліся грушы, яблыкі, слівы ў садзе, ягады ў лесе. Дужасцю і важкасцю зерня шамацелі вусатыя каласы, аж пакуль урадлівая ніўка не ўкрылася спелым жоўтым колерам.

Лета ж дзеля падмацавання сваёй сілы выкачалася ў расістай Купальскай траве, запаліла чароўную папараць-кветку і вольна шпацыруе па васільковых сцежках, яркім і цёплым сонейкам зваблівае людзей. Ахвотна адгукнулася яны на запрашэнне – перапынілі сваё клапатліве шчыраванне. Адпачываюць, цёплымі днямі пацяшаюцца. А пасля зноў за рупную працу ўзяліся. Не заўважылі, як і Лета мінулася, Восень на парозе.

Змахнула яна з твару рэшткі летняга поту, страпянулася-страсянулася і дастала з чароўнага куфэрка цэлы тузін убораў. Апранула адны – і пачала багаты ўраджай збіраць, да пражорлівой зімы рыхтавацца. А людзі неўзабаве яе старанне на свяце ўраджаю Жыцені ўславілі.

Атулілася Восень каляровай наміткай – і яркімі рознаколернымі свечкамі засвяціліся дрэвы. Урачыстасць, прыгажосць і суцішанасць запанавалі на зямлі.

Пераапранулася Восень у іншае адзенне – і пасыпаўся грыбны дождж, паплылі над азёрамі і

рэкамі кудзелістый туманы, пачалі падаць з неба зорачкі-знічкі. Бадзёрыстай прахалодай захрумсцела паветра.

Але Лета, каб прадоўжыць уладнае панаванне, падаслала да Восені сваіх надзейных памочнікаў. Прыняслі яны з сабой цёплыя і сонечныя дзянёчкі, разагналі паднябесныя хмары, пазатыкалі чорныя дажджлівия дзіркі. Па ўсіх ваколіцах паразвешвалі звонкія струны-павучынкі – абазначылі ўладанні Бабінага лета.

Зіма спaloхалася паяднанасці Восені з Летам, дыхнула сваім ледзяністым дыханнем, замяцеліла снегавеем.

Засердавала тады Восень. Яшчэ больш зачырванелася. Затрапятала жаўталісцем і разам з познімі птушкамі ў вырай сабралася. Паляцела ў далёкія і цёплыя краіны, каб моцы набрацца, перачакаць халады, уратаваць сваю прыгажосць ад сівернай Зімы. А як напамінак пра сябе на самых выносільных дрэвах лапікі свайго каляровага ўбору пакінула.

Зіма ж, пазбыўшыся супернікаў, прагавіта за справу ўзялася. Скавала марозам зямлю, спыніла рух вады ў рэках, накінулася на птушак і звяроў – каб напалохаць іх холадам і голадам. Ды тыя хітрэйшымі аказаліся. Пахаваліся ў свае цёплыя хаткі і норкі, дзе багата корму назапашана, і вясновыя казкі чытаюць.

Злуецца Зіма. Віхурыць завірухамі. Грукае па дрэвах і сценах дамоў марозам. Усё навокал гурбамі заваліла. А зямліцы толькі тое і трэба. Цёпла і ўтульна ёй пад снегавым кажухом. Не страшныя ніякія халады.

Так Зіма перахітыла сама сябе. Заплакала яна ад роспацы і злосці, бяссільна бабахнула апошнім марозам і... ператварылася ў Вясну.

А тут і ветрык даўнейшы міма пралягай.

-- Ну як, -- пытаецца ў чароўных фей, --
высветлі і адносіны між сабой?

А тыя зноў зашумелі, загаманілі. Кожная
пра свае прыгоды расказвае.

Усміхнуўся мудры вецер у пушыстых вусах і
далей палящеў.

Спрэчку ж сваю чароўныя феі і дагэтуль не
скончылі.

А ты як мяркуеш, хто з іх прыгажэйшы? А
дужэйшы? А самы працавіты?

СЛАНЕЧНІКАВА ЗАКАХАНАСЦЬ

У вялікім надречным сяле жыў небагаты
Селянін. І было ў яго незвычайнэ захапленне – вельмі
падабаліся яму сланечнікі. Суседзі часта пакеплівалі з
яго – усе людзі як людзі: пшаніцу сеюць, бульбу
саджаюць, а ён са сланечнікамі час бавіць. Так
песціць іх, так даглядае, што няма часу булку
смачную з'есці.

Неяк вясной купіў ён жменю сланечнікаў і
пад цёплае сонічка пасадзіў на агародзе. Дбайна
шчыраваў ля ўсходаў. Палоў, рыхліў зямлю, паліваў.
Кожную раніцу пачынаў з размовы з імі, пытаўся, ці
добра расці, ці нічога не замінае. А вечарам жадаў
спакойнай ночы і не мог дачакацца світання, каб
зноўку павітацца са сланечнікамі.

Цешыўся Селянін. Радаваліся Сланечнікі. З
кожным днём яны становіліся ўсё больш стройнымі,
высокімі і дужымі. Сапраўдныя прыгажуны. Суседзі з
добраі зайдрасцю пазіралі на сланечнікавую градку.

Калі расліны сталі вышэйшымі за Селяніна,
пачалі распускаць свае вялікія кветкі. Неўзабаве
суцэльным жоўтым дываном пакрылася Селянінава
града. Радасці ягонай не было межаў. А ўнукі часта
хваліліся сябрам:

-- Паглядзіце-падзівіцесь, колькі ў нас сонейкаў расце!

Дзеци пазіралі на вясёлыя залаціста-жоўтыя сонейкі і ўсміхаліся гэткай прыгажосці. Часта яны наладжвалі пад іх засенню вясёлыя гулянкі-хованкі. Але тады Селянін прасіў, каб не тапталі зямлі, каб не шкодзілі раслінам.

А тыя, калі ўпрыгожыліся цудоўнымі жоўтымі вяночкамі, пачалі ганарыцца:

-- Мы самыя прыгожыя. Мы самыя разумныя. Няма лепшых за нас.

Неўзабаве яны на селяніна і пазіраць не захацелі. У пошуках роўні задралі свае галовы да неба. А там...

Іхня вочы адразу знайшлі тое, што шукалі - Сонца. Яркае і залатое, як яны самі, бесклапотнае, вясёлае і гарэзлівае Сонейка!

З гэтага моманту Сланечнікі безаглядна закахаліся ў Сонца. Проста галаву страцілі. З нецярпеннем і хваляваннем чакалі яны з'яўлення свайго нябеснага абранніка. А затым без зморы пазіралі на яго. Захапляліся, ганарыліся, радаваліся, што і Сонца звярнула на іх увагу.

Сланечнікі цалюткімі днямі паварочваліся следам за нябесным прыгажуном. І сумавалі, і маркоціліся, і злаваліся, не разумеючы, чаму іхняе Сонца хаваецца ад іх ноччу. А калі яго часам закрывала Хмара, Сланечнікі гатовы былі хітаннем сваіх вялікіх лістоў выклікаць вечер і хутчэй адагнаць нахабніцу. Не зважалі нават на тое, што Хмара пасылае ім дождж, поіць жыццядайнай вільгаццю, аднаўляе растрочаныя сілы.

На Селяніна ж Сланечнікі зусім не звярталі ўвагі і нават сердавалі, калі ён у сваім рабочым адзенні тупаў каля іх.

-- Не псуй нам настрою, -- ганарыста адварочваліся ад яго. - Не перашкаджай нашай

закаханасці. Не рабі нам брыдка сваімі гумовікамі і шэрым касцюмам.

І зноў цэлымі днямі круціліся за Сонцам, закахана-аддана шапталіся з ім. Сонца ж то гарэзліва падміргвала Сланечнікам, то зноў надзывала насмешліва-ганарыстую маску і наваг спякотна-з'едліва пасміхалася з гэткай безагляднасці. У яго было шмат сяброў, прыгажэйшых за Сланечнікі.

Але Сланечнікі ўсё даравалі свайму Сонейку і працягвалі аддана круціць за ім галоўкамі.

Яны і не заўважылі, як спякотнае Сонца пачало аблільваць іхнія залацістыя вяночки. Сланечнікі ўсё больш чарнелі, шэрымі становіліся іхнія твары. Ды самі яны гэтага не заўважалі. Паранейшamu лічылі сябе самымі прыгожымі, самымі вабнымі, самымі-самымі...

Аднак з кожным днём ім становілася ўсё цяжэй паварочваць галовы з набрыняльямі зярняткамі за ўсё менш яркім і гарачым Сонцам. Спачатку яны сердавалі за такую няўлагу да іх. Пасля моцна загневаліся і адварнуліся ад Сонца.

Думалі часова – пакуль Сонца зноў не адорыць іх гарачай ласкай. Але ў сваёй зацятасці Сланечнікі не заўважылі, як счарнелі зусім. І сталі нецікавыя Сонцу.

Тады яны моцна замаркоціліся. Дружна, як па камандзе, апусцілі галовы і самотна пазіралі на зямлю.

Без захаплення, але з разуменнем слухалі слова Селяніна:

-- Ну, вось бачыце, як яно ў жыцці бывае. Не заўсёды далёкі і прыгожы абрэннік самы лепшы. А ганарлівая няўажнасць абгарае хутчэй. Ды не бядуйце: вашымі семачкамі я сваіх унукаў і іхніх сяброў пачастую. Яны будуць памятаць вас. А самая буйныя зернейкі на будучы год я ў зямлю пасаджу – яны прадоўжаць ваша жыццё.

Сонца ж, гледзячы на апушчаныя і пачарнелыя Сланечнікавыя шапкі, ганарліва мармытнула:

-- Зусім старыя вы сталі: чорныя, абсмаленныя, нямоглыя. Вось з'яўяцца наступнай вясной прыгожыя і маладыя Сланечнічкі, тады і буду песціць іх сваім цяплом...

Крыўдна было Сланечнікам слухаць такое ад свайго куміра. Вінаватымі адчуvalі яны сябе...

ЗАЙЧЫКАЎ ЛЕС

На прасветленай і сагрэтай летнім сонцам лясной палянцы заўсёды шмат кветак, суніц і празрыстага духмянага паветра. Тут любяць збірацца і бавіць час лясныя звераняты. Сюды збягаюцца лісяняткі, зайчаняткі, вожылкі і вавёркі. З дрэў на іх пазіраюць, а часта і разам гуляюць птушаняты.

Усе разам яны спываюць вясёлыя песні, расказваюць забаўныя гісторыі, гуляюць у хованкі і жмуркі. Заўсёды тут пануе такая шчырая і радасная мітусня, што, здаецца, сама сонца зайдзросціць гэтай вясёлай сямейцы...

Але пра шумныя карагоды на лясной палянцы даведаўся стары нямоглы воўк. Ён хаваўся ў кустах і са скрушнай зайдзрасцю назіраў за гульнямі звераняты. Іх бесклапотная весялосць даводзіла воўка да шалёнай злосці.

І вось аднойчы восенню, калі пасталельня за лета сябры разгуляліся з асаблівай безагляднасцю, стары воўк не вытрымаў. Выскачыў ён з кустоў на палянку і са сляпой злосцю стаў разганяць вясёлых звераняты. Ад нечаканасці тыя проста знямелі, а калі апамягталіся, кінуліся наўцёкі.

Ды адно зайчанятка замітусілася, заблыталася ў густой траве. Стары воўк з жорсткой помслівасцю схапіў яго зубамі...

Ад часовага здрэнцвення апамяталіся птушкі, што сядзелі на дрэвах. Яны паднялі трывожны крык. Гаманкія сарокі клікалі на дапамогу дужых лясных жыхароў.

Стары воўк спалохаўся, штурнуў зайчанятка пад ядлоўцавы куст і паплёўся ў лясны гушчар.

Калі ж надвячоркам звераняты разам з бацькамі зноў сабраліся на палянцы, яны ажно жахнуліся ад убачаннага. Трава і познія восенійскія кветкі былі стаптаны. Крыавава-чырвоныя плямы гарэлі на зямлі.

Пад кустом звераняты ўбачылі зайчанятка веца. Горкае шкадаванне сціснула іхнія сэрцы.

Доўгае маўчанне парушыла шустрая вавёрка:

-- Давайце пасадзім на гэтай палянцы дрэўцы... Як памяць пра нашага сябра.

Усе пагадзіліся. Вавёрачкі прынеслі арэхі і жалуды, лісяняткі -- бярозавыя катышкі і зянняткі сасны, вожыкі -- насенне яблыні і грушы. Не засталіся ўбаку і птушкі.

Расчуленае сонца, якое назірала за дружнай працай зверанят, не стрымалася. Щодрай цеплыней атуліла яно палянку. А неба паліло спорным дожджыкам.

Зімой мароз накрыў зямлю глыбокім снегам, каб насенне не загінула. А вясной з яркага травянога і кветкавага дывана прабіліся маладыя дубкі, бярозкі, асіны, рабіны. Параслі яблынкі і грушы. Праклонуліся крыжыкі елачак.

Так сярод пракаветнай пушчы з'явіўся маладзенькі Зайчыкаў лес.

ПРЫГОДЫ ЛІСЦІКА-КАРУНЧЫКА

У агародзе, каля Надзейчынай хаты, рос маленькі клёнік у махнатай зялёнай шапцы. А на ім разам са сваімі брацікамі красаваўся і раскашаваў пад шчодрым сонцам лісцік-карунчык. Надзейка часта любавалася густалістым уборам клёніка. Калі ж надарылася засуха, яна ў сваім маленъкім вядзерцы насіла ваду, палівала дрэўца. І тады лісцік-карунчык і яго браты ўдзячна шапацелі, нібыта дзякавалі Надзейцы за дапамогу.

Неўзабаве прыкаціла на рыхкым кані барвова-квяцістая восень. Яна кожны дзень прыбрала ў чырвань і пазалоту дрэвы. Не абмінула сваімі чарамі і клёнік. Успыхнуў ён яркай чырванню, пачаў убор свой губляць. Лісцікі адрываліся ад дрэўца і, як гарэзлівая малеча, доўга гушкаліся на паветраных арэлях.

Толькі лісцік-карунчык усё трymаўся за дрэўца, цяжка было адрывацца ад роднай галінкі. Ён з сумам назіраў, як ягоныя брацікі ў вясёльем карагодзе кружыліся вакол клёніка.

У развагах, ваганнях і гушкані міналі дні. Усе больш і больш братоў лісціка-карунчыка ападала на зямлю. Толькі ён не мог вырашыць, што рабіць.

І вось лісцік-карунчык застаўся на дрэўцы зусім адзін. Цёмнай ноччу ён трымцеў ад пранізлівага халоднага ветру. Днём яго часта паласкалі дажджы. Няйтульна і адзінока стала лісціку-карунчыку. І не было каму паскардзіцца на свой горкі лёс.

Аднойчы да клёніка прыйшла Надзейка. Яна збірала з прыгожых лістоў букет. І тады лісцік-карунчык адважыўся. Ён заплюшчыў вочы, напружыніўся і... саслізнуў уніз.

Вецер імківа падхапіў яго, тузануў і панёс угару так, што аж дух захапіла. Пасля лісцік-

карунчык лёгка і плаўна закружыў у пругкім паветры.

Ён і не заўважыў, як трапіў у капюшон Надзейчынай курткі. Там было цёпла і ўтульна.

Дома мама распранала Надзейку і знайшла лісцік-карунчык.

-- Што гэта ты тут схавала? – здзівілася яна.

-- Гэта мне восень падарыла, -- узрадавалася дзяўчынка.

А лісціку-карунчыку было нявесела. Надзейцы нават здалося, што ён паскардзіўся: "Мне сумна без братоў..."

-- Ты пагрэйся ў нас, а ранічкай я аднясу цябе да тваіх брацікаў, -- супакоіла дзяўчынка.

Назаўтра Надзейка прыбегла да клёніка. Але лісця пад ім ужо не было. Тага зграб яго і вынес з агарода.

На Надзейчынай далоньцы адзінока ляжаў лісцік-карунчык. На яго чырванаватым тварыку ірдзелі дзве маленъкія кропелькі – ці то ён заплакаў ад жалю, ці то скаціліся самотныя расінкі-слязінкі з яго роднай галінкі.

-- Не гаруй, -- сущешыла Надзейка. -- Перазімуеш у нашай хаце. А вясной я пакажу табе на клёніку зялёныя лісточкі – тваіх новых брацікаў.

ЯК ПРАМЕНЬЧЫК ЗЕРНЕЙКА РАТАВАЎ

У адным нябесnym царстве, у прасветлым гаспадарстве жыў сабе маленъкі сонечны Праменъчык. Жыў-пажываў ды добро на жыў-пажываў. Не было спакою гэтаму жэўжыку. Ад ранку да вечара па далёкіх сусветах насіўся. З чужаземнымі дзівосамі знаёміўся, усіх сваім цяплом намагаўся сагрэць. Усюды цікава было зазірнуць няўрымсліваму Праменъчыку. То на малады месяц заскочыць, каб

серпік ягоны падваstryць. То выводзіць на неба зорку Венеру, каб не заблудзілася ды не спазнілася першай быць.

Здараецца, зазірне на агенъчык у Перунову святліцу. А там моладзь камп'ютэрнымі гульнямі захапілася, нічога ні бачыць, ні чуць не хоча. Сумна ад гэткай аднастайнасці Праменъчыку. Выскачыць ён са святліцы і зноў па бясконцых прасторах гойсае.

Аднак надакучыла яму бязмэтнае жыццё. Захацелася якую-небудзь добрую справу зрабіць. Вялікую і значную. Каб усе звярнулі на яго ўвагу. Ды куды ні кінецца, усюды ўсё перароблена. Блukaу Праменъчык па сусвеце, насяіцца, ажно ногі падбіў.

Прысей на халодную зорку, замаркоціўся.

-- I чаму я такі нешчаслівы? – скардзіцца сам сабе. – Чаму не засталося мне добрых спраў?

Ды раптам чуе нечы жаласны голас:

-- Хоць бы кропелькай свягla хто-небудзь пацештую мяне, сілы дадаў. А то смерць мая блізка.

Ажывіўся Праменъчык, праз густыя хмары на поклічны галасок пацерабіўся.

А ў іншым царстве, у падземным гаспадарстве жыло адзінокае зернейка канюшыны. Гарэза вецер прынёс яго з пахкага і прасторнага поля на пыльную гарадскую вуліцу. А тут якраз рупныя будаўнікі ўзялі і заслалі вуліцу асфальтам. Каб людзям зручней было.

Пад асфальтам апынулася і зернейка. Засумавала яно ў цёмнай цямніцы. Ні свету белага не відаць, ні свягla сонечнага. Нават сяброў-паплечнікаў няма ніводнага.

Холад ашчаперый зернейка, страх апанаваў яго. Грукочутць над зернейкам машыны, цісне на яго цяжкі асфальт.

Давай зернейка гукаць, на дапамогу клікаць. Ды хто ж яго пачуе, замураванага ў цёмнай вязніцы. Вось каб брацікі ягоныя азваліся, на падмогу каго-

небудзь паклікалі. Аднак не чуюць яны. Далёка паразносіў іх вецер.

Блукала зернейка па падземных лабірынтах, блукала і з сіл выбілася. Стамілася так, што аж у вачах пацямнела. Але куды ні кінецца, нідзе выйсця няма. Роспач ахапіла зернейка. Абяссілена апусцілася на каменьчык, падперлася рукой і заплакала.

Гарачыя слязінкі з вачэй градам коцяцца, на чорную зямлю падаюць.

Не зауважыла зернейка, як дужаць пачало. Сталі сілы вяграцца. А тут і карэнъчык з'явіўся. Жывым сокам з-пад сэрца маці-землі напаіў. Праклюнулася зернейка тоненъкім бледным расточкам. А ён няўрымслівым аказаўся. Так і точыцца між грудамі зямлі. Так і шыецца сваёй вострай пікай у самыя маленъкія асфальтавыя шчылінкі.

Пружыўся, пружыўся і на волю выбраўся. Прабіў такі чорны асфальт.

А тут акурат сонечны праменъчык з неба спусціўся. Убачылі яны адзін аднаго і моцна абняліся, пабраталіся. І ніколі ўжо больш не разлучаліся. Усю вясну і ўсё лета сапраўднымі сябрамі пражылі.

Усцешаная сяброўскай падгрымкай, маладая раслінка такой моцы набралася, што зламала цвёрды асфальт. А неўзабаве ў tym праломе кусцістая канюшына сваімі белымі кветачкамі засвяцілася.

Праменъчык жа з высокага неба на яе прыязна пазірае, гатовы ў любы момант на дапамогу прыйсці.

СОНЕЙКАВА ПАДЗЯКА

Натупалася за спякотны летні дзень Надзейка, стамілася. Таму вечарам хуценъка шмыгнула ў цёплую пасцельку і адразу ж суцішылася.

А яно і не дзіўна, што стамілася. Цалюткі дзянёк разам з бабуляй Верай шчыравала ў дачным агародчыку. Зранку дапамагала ёй бярозку з-пад астрау вышягваць. Гэта расліна такая, пустазеллем называецца, хоць і цвіце прыгожымі белымі кветкамі. Аднак прагавіта аплятае пушыстую астры, росту ім не дае. Бабуля падасць унучцы доўгую пляцёнку звітых між сабой раслін і кажа:

-- Ну што, мая Надзейка-чарадзейка, мо Жучку ці Мышку паклікаць?

-- Не-не, не трэба, -- пярэчыць Надзейка, бо яна ўжо ведае казку пра рэпку. -- Мы з табой справімся.

-- Добра, -- пагаджаецца бабуля.

Яна ўхапілася за саменькі карэнъчык бярозкі і ціхенька шэпча:

-- Дужы вецер, белае воблака, яркае сонейка, памажыце Надзейцы бярозку вышягнуць.

Не паспела бабуля гэта прамовіць, як падобная на пугу бярозка апынулася ў Надзейчыных руках. Так і з другой, і з трэцяй раслінай Надзейка справілася. Пасля скруціла іх у колца, звіла ў вянок і на сваю русявую галаву прыладзіла.

-- Ну, вось і падарунак ад лета маеш, -- пахваліла бабуля. -- Але нас яшчэ шмат сюрпризаў на агародзе чакае. Хочаш даведацца?

-- Хачу, хачу, -- запляскала ў далоні Надзейка і тузанула бабулю за фартух: -- Хадзем...

Вырашылі адведаць спачатку зялёнахвостую смакавітую падземную царьшу.

Надзейка памкнулася першай знайсці гэтую невядомую царьцу. Але дзе ты яе ўбачыш, калі на градах шмат пышназялёных раслін. Тут і лапушystая капуста, і з буйнымі струкамі гарох, і чырваналістная буракі. Усяго не згадаць.

-- А дзе скавалася тая таемная царьца? -- Надзейка разгубленая зірнула на бабулю.

-- Ды вось яна, бачыш? – I бабуля паказала на густыя радочки з карункавымі сцяблінкамі. – Гэта морква. Сама царыца ў зямлі хаваецца, а каса яе на сонцы грэцца.

-- Не, на сонцы гарбуз грэцца, -- запярэчыла Надзейка. – Мне тата казаў. Вунь паглядзі, як свае загарэлыя бакі выставіў.

-- Ага, праўда, -- згадзілася бабуля. – Але і морква сваімі косамі сонейка ловіць, каб чырвонай стаць і сакаўной. Ды занадта густа ёй, трэба прарваць трохі.

I бабуля пачала выцягваць з зямлі лішнія моркаўкі, каб не перашкаджала галоўнай царыцы дужасці набірацца. Пасля памыла таўсматыя ўжо чырвоныя хвосцікі і падала Надзейцы. Тая хрумстае салодкую спажыву, аж носік упрысядкі скача.

Падмацавалася Надзейка царьшынымі дарункамі і вырашыла аддзячыць бабулі.

-- А цяпер, бабулечка, і я табе нештачка пакажу. Хочаш?

-- Вядома, -- згадзілася бабуля.

-- Хадзем, -- паклікала Надзейка. – Толькі за маю руку трymайся, бо там згубіцца можна.

Надзейка падвяла бабулю да градкі, дзе высокія тыгчкі стаяць. Iх густа-густа аплялі буйналістыя расліны, падобныя на бярозку. Толькі кветкі большыя і цэльмі Gronкамі вісяць. Угары расліны так перапляліся, што сапраўдную страху нагадваюць.

-- Гэта, бабулечка, фасоля, -- падзялілася сваёй дасведчанасцю Надзейка. – На ёй будзе шмат стручкоў – з кожнай кветачкі. А ў іх будуць сыночкі-зярняткі жыць. Восенню яны стануць дарослымі і іх трэба вылушчыць са стручкоў.

-- Адкуль ты ўсё гэта ведаеш? – дзівіцца бабуля.

-- А я размову агуркоў падслушала, --
паважна паведаміла Надзейка. -- Ім зайдросна стала.
Бо яны па зямлі паўзуць, а фасоля ўгару мкнецца.
Вось яны і шапталі, каб не вельмі галаву задзірала. Бо
без тычкі і яна па зямлі поўзала б. А зернейкі яе людзі
ўсё адно зімой з'ядуць...

Падзівілася бабуля Надзейчынай
дасведчанасці і пачаставала чырвоным памідорам,
якіх шмат у цяпліцы расце.

Вось так і мінуў летні дзень...

Вечарам Надзейка лягла на пульхную
падушку, падклала кулачок пад шчаку, і яе агуліў
салодкі-салодкі сон.

І сніцца ёй, што натомленае за доўгі дзень
сонца скацілася з неба праста ля іхнай цяпліцы.
Патупала-пакачалася між рознакаляровых астраў.
Памерала чырванню з памідорамі, падзівілася на
жоўтыя гарбузы. Пасля трохі падрамала пад зялёнымі
штамі фасолі і праз адчыненую фортачку нырнула ў
пасцельку да Надзейкі. Пагладзіла яе сваёй
цёпленькай далонню і пацалавала ў куртаты носік. А
там плямка сонечная засталася. Калі вы часам
сустрэнце хлопчыкаў і дзяўчыннак з вяснушкамі,
ведайце, што гэта сонекавы пацалункі за іхнюю
працавітасць.

А на развітанне сонека прамовіла:

-- Праўду мне гарэзлівы вецер казаў, што
ты клапатлівай гаспадынъкай расцеш, дбайна
дапамагаеш сваёй бабулі. Я табе за гэта восенню
шмат падарункаў падрыхтую. А на небе ўсім
раскажу, што бывае, калі пасябруюць Вера з
Надзей.

Усміхнулася Надзейка, расплющыла вочкі,
а ля ложка бабуля стаіць. Праз акно на іх ранішняе
сонека пазірае, зноў на агарод кліча.

МЫШЫНЫ ЦАР

Не за гарамі, не за марамі, а за цёмнымі лясамі, там, дзе сонца ходзіць высока, раскінулася вялікая і магутная прастора пад назвай Абшар. Прырода шчодра надзяліла яе сваімі дабротамі. Быў тут густы спаконвечны лес з цёмнымі нетрамі і сонечнымі сунічнымі палянкамі, з чысцюгкай і халоднай рэчкай-буркатліукай. А пароды дрэў дык цяжка нават пералічыць.

На ўскрайку лесу пачыналася ўрадлівае поле, якое шчодра адорвала сваіх рупліўцаў-працаўнікоў. За полем -- квяцісты луг з густой сакаўной травой і такім багаццем красак, што летам, калі яны цвілі, паветра моцна пахла мёдам.

А яшчэ на Абшары вадзілася і пладзілася мноства розных птушак і звяроў.

Ды так сталася, што галоўнымі насельнікамі-гаспадарамі Абшару былі Мышы. Яны добра тут прыжыліся, стварылі сваё сапраўдане Мышынае каралеўства. Яго межы аберагалі хутканогія Дзікі. Найдужэйшыя з іх нарыхтоваўлі харчовыя прыпасы. Гэтым жа займаліся спрытныя Лісіцы, марудлівыя, але цягавітыя Вожыкі.

І толькі Катоў зусім не было ў гэтым каралеўстве.

А кожным мышыным родам-племенем кіраваў абранны і прызнаны ўсімі старэйшына. Быў тут свой суворы і справядлівы Мышыны суд, на чале якога стаяў найсправядлівы Тхор. Была свая Мышыная харавая капэла, якой кіраваў найталенавіты Удод. Быў нават Мышыны тэатр, дзе наймудрэйшы галоўны рэжысёр Барсук з артыстамі Ваўкамі і Лісіцамі разыгрывалі сцэнкі з герайчнага жыцця старадаўніх мышыных родаў.

Найсвятлейшыя мастакі з Вавёрак выстаўлялі ў галерэі партрэты мудрых продкаў і

таленавітых сённяшніх мышыных валадароў, намаляваныя ў самых папулярных мышыных колерах.

Большасць насельнікаў Абшару насіла мышыныя футры, мышыныя шапкі і мышыныя рукавіцы. А самых дастойных, хто меў сапраўдны мышыны харктар, надзялялі мышынымі мантывамі.

Сярод тутэйшых назваў таксама пераважала ўсё мышынае. Хто хацеў не хацеў, мусіў, як самыя вялікія прысмакі, спажываць жалуды з Мышынага дуба і Мышыны грыб.

Найбольш дасведчаныя гісторыкі настойліва даказвалі неабходнасць замены састарэлых назваў. І ўжо замест проста Баравіка ва ўсім лесе рос Мышыны Баравік, замест гадзючай цыбулі – Мышыны піяцынт. Рэкі, азёры, узвышшы – ўсё тут было альбо Мышанка, альбо Мышыннік.

Сярод вучоных-аматараў знайшліся самыя смелыя, якія прапанавалі начное сонца з дзіўнай назвай Месяц назваць Мышыным месяцам.

Відаць, так і сталася б, калі б...

Калі б раптам сярод саміх Мышэй не пачалася барацьба за верхавенства. Канфлікт нараджаўся непрыкметна, выспяваў паціху-памалу.

Мышы палявыя, альбо Жытнікі, ніяк не маглі змірышча з tym, што Мышы жаўтагорлыя нібыта здрадзілі ім, перакінуліся на бок Мышэй лясных, сталі ва ўсім падгрымліваць Лесавікоў.

Паступова з гэтай іскры непаразумення разгарэлася сапраўднае полымя непрыязнасці і непрымірымынасці. Жытнікі скардзіліся, што Лесавікі захапілі себе сады, паркі, нават поле пачалі прысвойваць.

Спрэчкі з сучаснасці перакінуліся ў сівую даўніну. Пачалося высвяленне, хто тут старэйшы і больш законны гаспадар, чыя кроў самая блакітная і самая гарачая. Каб даказаць перавагу, пачалі

падлічваць, чыіх герояў гучней услаўляюць на сцэне. Потым высвялялі, хто каго больш перамагаў, а хто найбольш пацярпеў пад час катовых набегаў.

I вось аднойчы, ці то перабраўшы пінога соладу, ці то аб'ёўшыся бобу з капустай, важак Мышэй палявых аб'явіў, што ён становіца адзінапраўным гаспадаром Абшару і падпрарадкоўвае сабе ўсіх-усіх Мышэй. З гэтага часу называць яго павінны - Мышыны цар Жытнік. I ўсе могуць жаніцца, пладзіцца, весяліцца толькі з яго асабістага дазволу. Хто не захоча падпрарадкоўвацца, будзе сурова пакараны і выгнаны з каралеўства.

Мо так і сталася б, калі б...

Калі б магутным звярам-суседзям не надакучыла пустая мышыная валтузня. Пазіралі яны, пазіралі на шэрых мітуслівых насельнікаў лесу і поля, слухалі іхнія пустыя спрэчкі, а тады ўзялі і выгналі самазванага Мышынага цара з Абшару. Назайсёды. А для навядзення парадку заклікалі ў Абшар Кагоў.

Супакой і цішынёй запанавалі на шырокіх прасторах, працавітыя дні вярнуліся да жыхароў.

А з высокага неба на абшарнае жыццё з зайздрасцю пазірала Мышынае сузор'е...

Толькі, каб гэтая зайздрасць ды не наклікала на Абшар новых нягодаў.

ГАНАРЛІУКА

На сонечным узлеску старадаўніяй пушчы вольна раскашаваў малады задзірысты падлесак. У прыязнай згодзе і сяброўскім пакепліванні жылі маладыя дрэўцы. Стройныя елачкі пабраліся за руکі і вадзілі вясёлы карагод. На іх зычліва пазіралі і разам гарэзavalі рабінкі і бярозкі, ліпы і дубкі.

Так у бесклапотнасці раслі яны год за годам, цягнуліся да сонца, імкнуліся хутчэй дагнаць лясных волатаў-старажылаў.

Аднойчы свавольнік вецер прынёс на ўзлесак пушыста-чубатое насенне асіны. Яно прыляпілася да свежага грудка, нарыйтага қратом, хутка набрала вільгаці, прарасло і ўчэпістымі карэнъчыкамі пачало свідраваць зямлю. А неўзабаве з верасу і кісліцы выплыла маладая асінка. Сталія жыхары ўзлеску спрыялі навасельцу, падтрымлівалі і падбадзёрвалі яго, запрашалі ў карагод.

Спачатку маладая асінка ўсяго баялася. Часта яна спалохана трымцела ад чорнага ценю хмары. Часам яе так калаціў халодны вецер і сцябаў залівісты дождж, што асінцы здавалася: усё, пачынаеца канец свету, абрываеца яе зямное жыщцё.

Тады асінку прыкрывалі сабой густыя елачкі, мужныя дубкі, беластольня бярозкі. Непагадзь адступала, выглядвала сонейка, зноў становілася цёпла і ўтульна.

Нацярпелася асінка і зімой. І не толькі ад злосных калочых маразоў. Да яе прыбягалі галодныя зайцы, каб паласавацца сакайной карой і маладымі галінкамі. І зноў асінку абаранялі яе старэйшыя сябры.

Так мінаў год за годам. Асінка становілася дарослай, яе карэнні ўсё мацней трымаліся за зямлю. Хутка яна абагнала многіх сваіх сяброў. Цяпер ужо з вышыні ўласнага росту яна фанабэрystа і пагардліва пазірала на елачкі і дубкі, бярозкі і рабінкі. Часам наваг не вытрымлівала і з'едліва прамаўляла:

-- Фі, якія вы маламеркі! Вам Бог і росту не дае.

Яе суседзі крыгудзліся ад гэткіх абразлівых слоў. Толькі добразычлівыя елачкі стараліся наладзіць адносіны, ушучвалі асінку, давалі сяброўскія парады.

Але гэта мала спрыяла. Асінка паранейшаму здзекліва пасміхалася з іх. Восенню ж яна дэмантрыўна-насмешліва чырванела ад усведамлення ўласнай значнасці і велічы.

Хутка маладая асінка стала дарослай асінай. Пагарда і фанабэрыйя яшчэ больш ускружылі ёй галаву. Цяпер ужо яна проста не хацела размаўляць са сваімі суседзямі па ўзлеску. А яе учэпістыйя карані павыпускалі па ўсім наваколлі маладыя парасткі, так густа пераблыталіся пад зямлёй, што ніхто іншы не мог тут вырасці.

Калі ж цёплай вясной лясныя птушкі захацелі звіць на асіне гняздзечка, яна ажно зайшлася ад абурэння:

-- Вось яшчэ, дадумаліся. Не хапала, каб ваш птушыны бруд асеў на маіх светлых лісточках... Адчапіцца ад мяне!

З той пары птушкі не толькі не гнездавалі на ганарлівай асіне, а нават не садзіліся на яе.

Міналі дні. Асіна цягнулася ўгару, хоць была ўжо вышэйшая за іншыя дрэвы. Часам яна асмельвалася пагражадаць хмарам і папікаць сонца, калі тое не свяціла на яе коруну.

Суседзі абураляіся гэткімі паводзінамі, але яны не ведалі, што рабіць, як спыніць пыхлівую ганарліўку.

Аднойчы спякотным летам пачалася моцная навальніца. Неба ўкрыжоўвалі стрэлы маланак, пагрозліва-трывожна грукатагу гром. А асіна пагардліва смяялася, барукаючыся з дажджом і ветрам.

Рапгоўны бліск маланкі і выбуховы стрэл грому асляпіў і аглушыў жыхароў узлеску. На момант стала цёмна. А калі змрок прасвятглеў, яны ўбачылі дзіўнае відовішча. Замест высокай асіны на зямлі распасцерліся доўгія белыя палосы. Гэта маланка раскалола і распаласавала фанабэрыйстую асіну.

Ад восеніскіх дажджоў і густых туманаў белыя асіавыя стужкі спачатку пачарнелі, а пасля струхлелі.

Снежнай зімой галодныя зайцы панадзіліся на ўзлесак, рассмакавалі ацаleлья асіавыя паасткі і з'елі іх.

Толькі стары шчарбаты корч доўга яшчэ вінавата пазіраў на свет, нібыта прасіў у сваіх быльх суседзяў прабачэння за паводзіны ганарлівай асіны. А пасля і ён рассыпаўся на маленъкія гнілякі.

НАЗОЙЛІВЫ СВАТ

У адным лясным сяле жыў у вялікай сям'і ўдалы працаунік-земляроб Ясь. Нічым не пакрыўдзіла яго прырода. Што валошкавыя вочы, што стройная, спартыўнага крою фігура, што кучаравыя лыняныя валасы – усім на зайдрасць.

Хлопец не ведаў стомы ў працы. Не цураўся ні за канём хадзіць, ні з касой на поплаве ўлягаць, ні мяшкі з бульбай на спіне насыць. Усё, здавалася, гарэла ў яго дужых руках. Гэткі спрыт яшчэ больш дадаваў стройнасці і вабнасці ягонай постаці. Адна бяда -- у свае дваццаць гадоў не меў Ясь каханай дзяўчыны.

А ў панскім двары, што на ўскрайку сяла, жыла ў багатых бацькоў маладая Паненка. Прыйгожая -- вачэй не адарваць. Ды дзень за днём сумавала яна, не ведаючы чым сябе заняць. Таму з томікам рамантычных вершаў у руках часта блукала па поплаве.

Тады Ясь тайком назіраў за ёй, любаваўся незямною красой. Але ў размову з Паненкай не ўступаў ніколі.

Акрамя захаплення працай меў Ясь незвычайны талент паразумення з прыродай. Як

толькі надарыцца вольная хвіліна, ідзе на поплаў. Зашыецца ў саменъкі кветкавы гушчар, што і не відно, і пазірае на таемнае жыщё кузурак, мошак, мушак і рознай іншай жывой душы, што мітусіцца альбо спакойна капошыцца між травінак, поўзае па лісці, гойдаецца на гнуткіх сцяблінках. Здаецца яму тады, што знаходіцца на чарадзейнай таемнай, зялёной і пахкай планеце. На ёй адпачываюць ягоныя руکі і радуецца душа, набіраючыся дабрыні, годнасці і самапавагі.

Гэтак жа захоплена ўмеў слухаць Ясь расказы звяроў, спевы птушак. Бывала, як заслухаецца, дык паўдня моўчкі прастаіць з канём у баразне. Затое пасля так стараецца, так намагаецца дагнаць час, што толькі пад поўнач вяртаецца дахаты. Не сумаваў ён ні на полі, ні ў лесе, ні над півучым струмком ручая, які запачаткоўваў тут шырокую і паўнаводную раку.

Ды нікому не прызнаваўся Ясь, што мае яшчэ адзін дар -- размаўляць з дрэвамі, кветкамі, кузуркамі, птушкамі. Ён выдатна разумеў іхнюю мову. Не толькі сам расказваў ім пра свае нязбытныя мары-спадзяванні, а і іхня споведзі выслухоўваў.

І такое часам адкрывалася яму, што аж вушам сваім не верыў. Але ён паабяцаў нікому нічога не расказваць. Каб не страціць здольнасці слухаць прыроду. Каб не перадаваць людзям яе крыўды на чалавечую чэрстvasць і абыякавасць і тым самым не падвышаць між імі сцяну неразумення.

Паненка ж зусім на разумела прыроду і людзей, што з ранку да вечара працавалі на зямлі, здабывалі багацце яе роду. Сама яна ніколі не стаяла за плугам, не брала ў рукі серп, не пэцкала пальцы агародным пустазеллем. Адзінае, пра што бясконца і ўпартага мройла, дык гэта пра вартага яе жаніха, бо роўны з роўнага цешыщца. Ёй хацелася разам з блізкім чалавекам дзе-небудзь на сунічнай палянцы

ўслых чытаць вершы пра каханне – узаемнае, моцнае, гарачае. Адзінае і на ўсё жыццё. А паслухмянай служанка прыносіла б туды пахкую гарбату з салодкім печывам.

Ды не знаходзілася ў наваколлі вартага жаніха.

Не заставалася нязменнай і прыгажосць Паненкі. Сама яна гэтага не прыкмячала, спадзявалася, што з гадамі папраўляеца стан, яшчэ больш вабным становіщца белы тварык, гарачай надзеяй блішчаць вочы. Ніхто не асмельваўся сказаць ёй, што гэта не так, бо ведама: скажы праўду – нажывеш ворага. А мо проста не было каму, бо праз яе ганарлівасць роўныя па багацці кавалеры не мелі з ёй шчырых адносін, а людзі простыя не асмельваліся нават вочы падняць, калі часам праходзіла міма.

I толькі Ясь заўважаў нябачнае затуханне Паненчынай прыгажосці. Ён дужа перажываў з-за такога марнатраўства. Ясь разумеў, што не раздзеленая ні з кім вабнасць з'ядае сама сябе.

I яшчэ была прычына пільнага, хоць і непрыкметнага ўзірання ў твар прыгожай Паненкі. Ясь насуперак свайму становішчу даўно ўпадабаў гэтую пекнью, хоць і з прыкметамі адцвітання, кветку прыроды. Нікому-нікому ў гэтым не прызнаваўся. Але чым далей, тым больш нязносным становілася гэтае захапленне.

Ясь шукаў любую зачэпку, каб быць побач з ёй. Гуляла Паненка па квяцістым лузе, і Ясь браў у рукі кошык, ішоў збіраць шчаўе. Шпацыравала яна па ўзмежку каласістага пшанічнага поля, і Ясь ішоў палоць і без таго вычышчаны ад пустазелля палетак. I так заўсёды і ўсюды.

Ды шыла ў мяшку не схаваеш. У вёсцы пачалі шаптацца пра незвычайнае захапленне Яся. Ён гэтага не чуў, альбо рабіў выгляд, што не чуе, і

працягваў шчыраваць на зямлі, у думках заляцаючыся да прыгожанькай Паненкі.

Неяк раз касіў ён духмяны поплаў, да самазабыцца аддаўся сваім невясёлым, хоць і не пазбаўленым надзеі развагам. Шоргаў і шоргаў касой, ступаў і ступаў наперад па пахкім травянім дъване. Не бачыў ні квяцістага поплава, ні густых пракосаў, не чуў мядовага паху падрэзанага разнатраўя, не зважаў на незадаволеную гаману патрываражанага касой жывога свету. Не адмахваўся нават ад аваднёў, якія хмарай наравілі ўсесціся на яго змакрэлую сарочку і спацелы лоб.

Ды раптам нешта бы штурханула яго пад бок. Ён падняў вочы, але нічога незвычайнага ў спалавельм ад гарачыні небе не ўбачыў. Толькі чулася нязвыклая ў такую спякоту лагодная песня жаўрука. Ясь азірнуўся, бо нешта ўсё ж даймала яго.

Па сцежцы да поплава спускалася з нязменнай кніжкай у руцэ прыгожая Паненка. Ясь страпянуўся, яго нібыта абдало скразняком – раптоўна выветрыліся цяжкія думкі, што непаваротлівымі жорнамі варушыліся ў галаве.

Паненка набліжалася. Ясь пачаў неравацца. Каса перастала слухацца яго. Да нервовасці дадалася злосць, хоць і невядома на што.

Паненка зусім блізка. Ясь, як паралізаваны, махае касой, шоргаючы па адным месцы. Але падняць вочы не адважваецца. Спіной адчувае, што Паненка праходзіць міма, мо знарок не пазіраючы на яго, а мо проста не заўважае.

Ясь адрыве вочы ад травы. Бачыць прыгожую спіну Паненкі і яе пчаліны стан. Лёгкая сацінавая сукенка ледзь калышацца ад ветрыку. Яна ідзе проста на сонца. Вакол галавы, ля невялікіх вушэй празрыстым німбам кучаравяцца светлыя кудзеркі, а доўгая і тоўстая каса ледзь не стукае па пятаках.

З нейкім невымоўным адчаем пазірае Ясь на Паненку, якая ўсё аддаляеца. Думкі яго мітусяцца, як авадні каля разгарачанага працай дужага цела. Ён абыякава адмахваеца ад іх, а пасля раптам згадвае пра свой дар. Ясь звяртаеца да самага назойлівага авадня:

-- Чым лезці да мяне сляпіцай, каб крыві напіцца, саслужы лепш карысную службу. Паляці вунь да той Паненкі і скажы ёй, каб азірнулася... Альбо не, скажы лепш, што адзін хлопец жадае паразмаўляць з ёй...

Авадзень памчаўся наўздагон за Паненкай. А за ім -- яшчэ з дзесятак ягоных супляменнікаў. Вось ён ужо за яе спіной, вось ля самай галавы. Ясь бачыць, як Паненка махае рукой, адганяючы авадня. А той не зважае, намагаеца на твар сесці. Іншыя супляменнікі таксама падляцелі ўжо і ўвіваюцца вакол галавы, нібыта і яны хочуць нешта расказаць.

Той жа, з даручэннем, ужо ля самага носа, зараз усядзеца на шчаку і ўсё, ўсё чыста раскажа.

Аж тут да Яся далятае гнеўны Паненчын вокліч. Ён бачыць, як адчайна адмахваеца яна рукамі, а пасля гучна шлёпае па шчацэ. И авадзень, абязвечены моцным ударам, падае на шаўкавістую траву поплава.

У Яся аж уваччу пацямнела. Ён як бы на ўласнай шчацэ адчуў пякучасць Паненчынага ўдару і моўчкі, апанурана апусціў галаву.

Штогут зробіш, калі адны вочы і смяюцца і плачуць. Ён вінавата пашкадаваў свайго небара��у-пасланніка і сам сабе падумаў: “Кamu суджана мазольнай працай хлеб здабываць, таму з Паненчынае красы вады не піць.”

І жаласна, і вырагавальна зазвінела ў густой траве ўедлівая каса...

САРОЧЫНА СКАРГА

Калі наступлі халодныя асеннія дні, Верачка заўважыла, што да іхняй хаты панадзілася прылятаць белабокая сарока. Садзілася то на страху, то на яблыні ў садзе, то на вішні ля дарогі. І ўвесь час нешта нястомна і трывожна стракагала.

Верачка падумала, што сарока просіць есці, і пасыпала ёй крошак са стала. Аднак сарока не дзяўбла іх і працягвала ўзбуджана лятаць над хатай.

Тады Верачка паскардзілася бабулі, што белабокая госця не прымое ад яе крошак:

-- А чаго ж яна хоча, бабуля?

-- Ды хто ж яе ведае, мая ты ўнучачка. А ты вось паслухай прыпавесць-казку. Мо сёе-тое і высветліцца.

Няспешным і казачна-загадкавым голасам бабуля пачала расказваць. А Верачка ўсelaся ля вакенца, каб за сарокай наіраць, і заслухалася.

-- Было гэта даўным-даўно, не за нашым часам. Тады яшчэ ні мяне, ні бацькоў тваіх на гэтым свеце не было. Жыла ў адной вёсцы дзяўчына Марылька. Ды такая прыгожая, што ні словамі перадаць, ні пяром апісаць. Адна загана - бедная надта. Спадабалася яна гэткаму ж прыгожаму ды працавітаму хлопчу Янку. Таксама бедняку. Пасватайцца ён да Марылькі.

Заручыны былі як заручыны. Хоць і даўно гарнуліся яны адно да аднаго, ды ўсё роўна страшнавата Марыльцы. Як гэта пакінуць родную хатку, дзе было хоць і не вельмі наедна, затое пасвойску весела, угульна і бяспечна. Дзе татка з матуляй, старэйшыя браты з сёстрамі шанавалі і песцілі яе, наймалодшую, як толькі маглі.

І вось павінна Марылька з'ехаць з роднага гняздзечка, дзе і парожак стаптаны яе нагамі, і земляная падлога выплескана босымі падэшвамі.

З'ехаць да невядомай свякроўкі, якую і назваць не ведае як. Назавеш мамкай – дык жа адна толькі мамачка, жаласна. Назавеш свякроўкай – неяк нядобра, не па-людску. Адно толькі ўсцешна, што любы Яначка будзе поруч, яе заступнічак і абаронца, яе сонейка і надзэя.

І не бяда, што нехта нібыта нашэгтвае Марыльцы: “І чаго ты кватішся на гэткага? Зірні, на ім жа і боцкі не ягоныя, і бурносік з чужога пляча. А мо і кашулька пазычоная. Дык чаго ж ты выбіраешся за галоту?”

Яна ж верьшъ свайму Яначку. І кахае так, як ніхто дагэтуль не кахаў, як маладая галубка свайго галубка. Калі трэба – Марылька за Янку драбней маку рассыплецца. Пэўна ж – адным сэрцам стукаюць, адным дыханнем дыхаюць, адным клопатам паяднаны. Ды, урэшце, калі разважыць, нічога страшнага, што з'ехаць давядзецца. З мілым шчасце ў каханні, а не ў багацці. Хай сабе ў нястачы, абы ў згодзе. І не будзе лепшай госці, як дачка ў матулі...

А заручыны коцяцца сваім парадкам, як купальскае кола з кругой гары светлай ліпенськай nochkai. У Марылькі ж міжволі слёзы сыплюцца, нібыта і на самай справе ад мамкі сыходзіць не хочацца. Як ні плюскае вейкамі, а не можа змаргнуць. Такі слёзапад пачаўся, што аж хустачка вышываная змакрэла. Ды і сяброўкі жалю паддаюць, песню завялі:

Прапіла мамка дочку
На салодкім мяドочку
Ды, упіўшыся, скача,
А праспаўшыся, плача:
-- Добра было прапіваці,
Цяжка будзе аддаваці! –
Коле мамцы ў грудзі,
Павязуць дачку ў людзі.

Коле мамцы ў пяты,
Павязуць дачку з хаты.

Праслязілася Марылька на ад'езд сватоў. Ды ніхто не зразумеў: ці то ад расстання з мамкай, ці то ад часовай разлукі з каханым. А мо ад шчасця свайго невымернага, бо так нізенька пакланілася свайму любому?

А тое расстанне, як на грэх, чорнай праўдай сталася. Не судзіў Марыльцы Бог таго, што жадалася.

На высокім бохане-пагорку, наўзбоч ад Марыльчынай вёскі, стаяў панскі палац-мураванец. А ў ім – малады паніч жыў. Ён таксама паклаў вока на вясковую прыгажуню. Ды ніяк не дабярэ часу, каб сустрэцца і прызнацца ёй. Усё адкладвае, бо і бацькоў трохі баіцца, і гонар не дазваляе так вось адразу з простай сялянкай зблізіцца.

Аднак маладосць брала сваё. Тады і згадаў паніч пра свае здолынасці чарапініка. Імі надзяліў яго адзін мудры дваровы дзед, адшкадаваўшы шчопці папаратнікавага насення, сабранага чароўнай купальскай ноччу. Узяў панскі сынок каліва таго драбнюткага насення, кінуў за спіну, пашаптаў, як дзед вучыў, і ператварылася Марыльку ў сучачку. Забраў паніч яе з сабой. І песціў, і даглядаў, і на паляванне з ёй хадзіў, і проста на шпацыр у лес. Стараўся прылашчыць і прыручьць. Ды не кожнае жаданне спраўджваецца.

Сучачка ніяк не магла з tym змірыцца. Не хацелася ёй ні панічовай ласкі, ні ласых прысмакаў. Нямілым стаў белы свет, нязносным багатае жыццё. Слёзы самі цяклі з самотных вачэй, чорнымі запыленымі пасачкамі брудзілі гладкую поўсць. Хоць галавой аб сцяну біся.

Днём яна асцерагалася плакаць, каб не наклікаць дарэмнага панскага гневу і не пакаштаваць бярозавай кашы. Затое ноччу давала волю пачуццям.

Ажно сэрца рваў яе тужлівы голас: “Каб жа знала я, ды каб ведала, то малой бы я ўтапілася, мо ад гора горкага адчапілася б. Бо ў каханні ж я нарадзілася, само гора ка мне прыляпілася. Ці то дождж, ці то снег з неба коціцца, мне ж да мамкі маёй у госці хочацца. Не сама я, гаротная, ад хаты і роду адбілася, гэта доля мая непрыветная гэтак цяжанька навалілася. Каб прымела я, штосуботанькі была б з Яначкам, з майм любенъкім...”

Паніч жа хоць і разумеў мову жывёл, ды ніколі і знаку не падаваў, моўчкі зносіў яе галашэнне. Сучачка ж нібыта адчувала гэта, ніколі пры панічу не жалілася, не скардзілася, нічога не прасіла. Моўчкі трывала сваё няшчасце, гоячы яго горкімі слязамі.

Толькі калі наважылася была да Яначкі збегаць, паніч зразумеў яе намер і ўзяў на ланцуг.

Так і гаравала самотніца, не ведаочы, як выбавіцца з панічовых чараў.

Адным разам так заманулася ёй адведаць родную матулю, братоў і сясцёр, стала так маркотна і жаласна, што паніч злігаваўся над ёй і адпусціў.

Лётам ляцела сучачка на родны надворак, нібы адчувала, што ждуць-не прыждудць там сваю Марыльку, чакаюць-не дачакаюцца ў госцейкі яе, няшчасніцу. Ведама, цеперся згінула, ні слоўца, ні паўслоўца.

Ажыўленым бліскам свяціліся вочы, радасным якатаннем гучалі грудзі. Мяккі дарожны мурог лашчыў лапкі, супакойваў сэрца. Бегла і дзівілася, як даўно яна ў мамкі не была, як густа яе дарожанька чабаром зарасла, як трава-мурава пахавала слядочки яе любага.

А калі рагавальнай дарожкай дабегла да роднай хаткі, калі спынілася на знаёмым парожку, так і хацелася крыкнуць на ўвесь надворак: “Сустракай жа, частуй, радзіна родная, гэта я – крывіначка твяя”.

Браты ж, не признаўшы, пачалі адганяць, шалёстаць тонкімі дубцамі па яе баках. Сучачка і на гэта не крыўдавала: з родных рук і боль не такі пякучы. Толькі мамка, якая з апалонікам стаяла ля печы і пякла аладкі, спыніла іх:

-- Не чапайце, сыночкі, бедную жывёліну. Бо і ёй ласкі хочацца. А мо яна ад нашай Марылькі прыбегла, вестачку нам прынясла...

І дала нечаканай госці пульхнью аладачку.

Слязамі ўдзячнасці зайшлося сэрца сучачкі. І згадала яна справядлівяя слова: "Няма лепшай госці, як дачка ў матулі".

Ці не з той пары жаласна скуголіць-заходзіцца кожны сабака, калі кане яго гаспадар, дачасна пакідае гэты свет ягоны кармілец.

А тут і зусім дзіва-дзіўнае сталася, сапраўдны падарунак лёсу. На парозе з'явіўся Янчка, яе мілы, любы і каханы Янчка. Такі схуднелы, такі счарнелы, што адны вочы засталіся. Ён, як звыкла, забег даведацца, ці не чуваць чаго пра Марыльку, ці няма ад яе вестачкі.

Сучачка кінулася да яго, хацела зазірнуць у вочы, каб шчырым спавядальным паглядам расказаць усё чыста свайму заручанаму. Але не паспела. За Янкам у хату зайшоў і татулька. Убачыў ён чужую жывёліну, якая мігнулася да Янкі, і вышчаяў яе, адганяючы, чапялой.

Яшчэ больш зайшлася сучачка балючымі слязамі.

І паплылі ад хаты два ручай. Адзін – з празрыстай гаючай вадой, у якой плюскалася бліскучая рыба, снавалі свае хаткі бабры, а берагі атуляў шпаткі аер. Другі ж ручай напоўніўся чорнай і нежывой вадой.

Браты сталі лавіць рыбу і прадаваць у бліzkім горадзе. Завяліся ў хаце грошы – з'явіўся і большы

дастагак. Толькі няміла было маці: нешта нядобрае пякло яе грудзі, тужліва і скрушна сціскалася сэрца.

Паніч жа па-ранейшаму забаўляўся з сучачкай, спадзяваўся, што час загоіць яе боль. Пайшоў ён неяк на паляванне. Доўга хадзіў па лесе, стаміўся, упарыўся. Рашыў выкупашца, змыць згрызотны настрой. Залез у чорны ручай. Але толькі акунуўся ў нежывую воду, як ператварыўся ў белабокую сароку. А сучачка зноў стала прыгожай Марылькай.

Не было межаў радасці братам і сёстрам, мамцы з татулькам. Аднак найбольшая ўцеха прыйшла да зблажэлага ад гора Яначкі. Пажаніліся яны з Марылькай, збудавалі сваю хатку, нараджалаі сыночкаў-сакалочкаў і дачушак-пястушак. І ўсе разам зажылі дружна і шчасна...

Бабуля зірнула на Верачку, пагладзіла яе па галоўцы і працягвала:

-- Вась такая казка-прыказка. А сарока стала прылятаць спачатку да Марыльчынай хаты, пасля на надворак яе матулі. І ўсё нешта лапоча-стракоча, нястомна пералятаючы з месца на месца. Ці то жаліцца, ці то нечага просіць. А мо пра дараванне-прабачэнне моліць?

Ды ніхто з Марыльчынага роду не валодаў здольнасцямі чарапініка, бо не знайшоў насення папараць-кветкі. Таму не мог разабраць, пра што сарока трашчиць.

-- Так і дагэтуль не разгаданай застаецца сарочына скарга, -- закончыла бабуля свой расказ.

-- А я вось вазьму і разгадаю, -- раптам узрушана прамовіла Верачка. -- Падрасту, вывучуся, набяруся цярпення і разгадаю тую скаргу.

-- Вядома, разгадаеш, -- згадзілася бабуля. -- Толькі расці хутчэй.

Змест

Маладзільны клён
Дуб-заступнік
Зюзевы служкі
Надзейка і маладзічок
Ноч падарункаў
Як акіян з кропелькай барукаўся
Зайчык-пагуляйчык
Чароўныя феі
Сланечнікава закаханасць
Зайчыкаў лес
Прыгоды лісціка-карунчыка
Як праменъчык зернейка ратаваў
Сонейкава падзяка
Мышыны цар
Ганарліўка
Назойлівы сват
Сарочына скарга

Бутэвіч А. Як акіян з кропелькай барукаўся: Казкі:
Для малод. шк. узросту/Анатоль Бутэвіч; маст.
А.Пратасеня. – Mn.: Mast. літ., 2003 – 63 с., іл.

ISBN 985-02-0659-4.

Новую кнігу аўтара складі казкі пра цікаўных, добрых і спагадлівых дзяцей, пра дрэвы, птушак і іншых незвычайных істот. Прырода ў іх нібы ажывае і набывае здольнасць тварыць чуды. Акрамя традыцыйных матываў, у казкі ўваходзяць рэаліі сённяшняга дня: чароўныя здольнасці камп'ютэрнага, магчымасці Інтэрнэту.

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2010 год
© PDF: Камунікат.org, 2010 год